

1984

Kapitola 2

Případ ztraceného spolubydlícího

Poučný jarní výlet k Černému moři v roce 1982, o němž jsem psal v úvodní kapitole, byl mou první cestou za železnou oponu. Ovšem do Prahy a Československa vůbec jsem se poprvé podíval až o dva roky později, v létě roku 1984. Věrný svému slibu studovat mezinárodní vztahy jsem se po návratu z Lucemburska zapsal na Kolumbijskou univerzitu v New Yorku. V létě 1984 už jsem byl v polovině magisterského programu. Školu i New York jsem miloval, ale už jsem se nemohl dočkat, až se vrátím do střední Evropy a uplatním aspoň některé ze svých nově nabytých akademických znalostí v praxi.

V té době jsem netušil, že ve mně další cesta do toho regionu a první setkání s Prahou zanechá tak hluboký dojem. Dá se říct, že do jisté míry ovlivňuje mé vnímání města dodnes.

Když na tu cestu vzpomínám dnes, připadá mi zvláštní, že Praha v ní tvořila jen jakousi odbočku. Skutečným záměrem mého výletu byla návštěva Polska, z něhož se v polovině 80. let stala nejzajímavější země Sověty ovládaného východního bloku.

Československo bylo stále hluboce zabořené v normalizaci, jež následovala vpád vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968. Naopak v Polsku už byly cítit

zavany čerstvého vzduchu. Rodící se odborové hnutí Solidarność, vedené charismatickým dělníkem z gdaňských loděnic Lechem Wałęsou, zažehlo obrazotvornost lidí po celém světě. Všichni jsme doufali, že „model“ Solidarity – nezávislé samosprávné odbory, které fungovaly nezávisle na komunistické straně – by mohl nakonec odstavit komunisty od moci všude, nejdříve v Polsku a potom i ve zbytku východního bloku.

V roce 1984 však situace v Polsku vypadala značně nejistě. Polská vláda na konci roku 1981 vyhlásila výjimečný stav a mnoho nejvyšších představitelů Solidarity, včetně samotného Wałęsy, poslala do vězení. V roce 1983 byla Wałęsovi udělena Nobelova cena míru, což byl tah, který už tak napjaté vztahy mezi Východem a Západem ještě vyostřil. Svět začal vůdce Solidarity s jeho proslulým knírem zčistajasna oslavovat a ctít podobně jako Václava Havla o několik let později, po sametové revoluci. Nikdo ale nevěděl, kudy se události v Polsku budou ubírat. Všichni jsme se tam toužili podívat osobně, abychom si o tom mohli udělat vlastní obrázek.

Matt, můj spolubydlící a nejlepší kamarád z té doby, také studoval mezinárodní vztahy na Kolumbijské a o střední Evropu se zajímal podobně jako já. I jeho fascinovalo Polsko a osobnost Wałęsy. Jakmile nám na jaře 1984 skončily přednášky, Matt ihned odletěl do Krakova, aby se zapojil do letního jazykového kurzu polštiny na Jagellonské univerzitě.

I já jsem to léto chtěl odcestovat do Polska, jenže moje účty za školné už šplhaly až do nebe, a proto jsem se rozhodl zůstat v New Yorku a vydělat si nějaké peníze. Netrvalo ale dlouho a začal jsem se k smrti nudit. Hledal jsem příležitost k úniku. Pak jsem dostal pár dopisů od Matta, v nichž psal, že Krakov je neuvěřitelně zajímavý, a to byla přesně ta inspirace, kterou jsem potřeboval. Skončil jsem v práci a narychlo si vymyslel, že odletím do Paříže a do Polska budu pokračovat vlakem. Vstupní víza do Polska i Československa

Kapitola 2: Případ ztraceného spolubydlícího

získám na jejich ambasádách v Bruselu. Strávíme s Mattem týden v Krakově a pak se přesuneme do Prahy, abychom si ji trochu prohlédli a strávili v ní několik dní.

Tak jsem si to aspoň plánoval. Vyšlo najevo, že realita bude dost odlišná.

Polská část výletu proběhla relativně hladce. Krakov byl i v roce 1984 oblíbenou destinací domácích turistů, takže pokoj v hotelu ani ubytovně se tu nedal sehnat. Mattova studentská kolej na Jagellonské univerzitě už taky praskala ve švech, takže jsem si místo na spaní musel hledat na vlastní pěst. Šťastnou náhodou jsem se ale setkal s polskou vysokoškolačkou Boženou, která pracovala v cestovní agentuře pro mládež nedaleko krakovského hlavního náměstí Rynek Główny. Božena mi laskavě nabídla místo na rodinné pohovce v dělnické čtvrti Nowa Huta, sídlišti tvořeném činžáky z 50. let ve stylu socialistického realismu (v mnoha ohledech se podobá ostravské Porubě).

Vyšlo najevo, že Božena je bystrá a jakýmsi nenápadným, knihomolským způsobem přitažlivá; měla zvědavé oči zdůrazněné přehnaně velkými, až mírně komickými brýlemi (pro ženy s neobvyklými brýlemi mám ostatně slabost dodnes). Mluvila perfektně anglicky a vůbec se nezdálo, že má strach trávit čas na veřejnosti s hlučným a bezradným Američanem (v tomto případě se mnou). Naše nově nalezené přátelství mi připadalo jako skvělý začátek výletu. Božena později sehraje významnou – a poněkud nečekanou – úlohu během mé první podivné cesty do Prahy.

Svůj čas v Polsku jsem dělil mezi Boženu a její rodinu a Matta s jeho kamarády. Většina Mattových spolužáků byli Američani, kteří někde ve Státech stejně jako my studovali dějiny nebo mezinárodní vztahy. Vzpomínám si, že se všichni chovali úplně bezstarostně; záviděl jsem Mattovi, že může celé léto

odpočívát, chodit po večírcích a popíjet pivo, zatímco já musel otročit v nudné práci na rozpáleném Manhattanu. Už si nepamatuji, jestli se Matt – nebo ostatně kdokoli jiný z toho jazykového programu – opravdu naučil něco z polštiny, ale připadalo mi, že o to tady až tak nejde.

Trávili jsme s Boženou dny cestováním v městských tramvajích, které kodrcavě zdolávaly těch pět kilometrů od bytu její rodiny na sídlišti Nowa Huta k hlavnímu náměstí a zpátky. Dveře tramvají v té době byly nemilosrdné – zůstat mezi nimi, když se zavíraly, bylo to poslední, po čem člověk toužil. Překvapilo mě, kolik lidí se hemžilo po krakovských ulicích, a jak pusté a prázdné byly přitom tamní obchody. Situace nebyla tak zoufalá, jak jsem si pamatoval z toho obchůdku v rumunské Turdě před dvěma lety, ale přesto bylo zjevné, že komunistické Polsko si moc dobře nevede.

A taky Solidarita měla tehdy dost problémů. Informací, které byly veřejně k dispozici, bylo minimum, ale Božena byla o aktuálním dění informovaná překvapivě dobře. Prozradila mi, že čelní představitelé odborů a vlády právě vedou sérii tajných rozhovorů (tehdy bylo v módě slovo „dialogy“) a všichni přitom doufají v co nejlepší výsledek. Všechny zbytky optimismu v Polsku však vyhasly jen o pár měsíců později, v říjnu 1984, kdy členové polské tajné služby ubili k smrti populárního kněze Jerzyho Popiełuszka, který měl s hnutím Solidarita úzké vztahy. Situace v Polsku se kvapem přibližovala bodu mrazu.

Týden v Polsku byl rozhodně velmi poučný, ale Praha už vábila, a tak nastal čas se s Krakovem rozloučit. Já, Matt a několik jeho kamarádů z jazykového programu na Jagellonské jsme nasedli na vlak do Varšavy, kde nás čekal poslední večírek, a pak jsme už jen my dva nastoupili do nočního vlaku z polského hlavního města do Prahy. V plánu bylo strávit v Praze tři dny a pak se dalším nočním vlakem přesunout do Norimberka a odtud pokračovat do Paříže, kde nastoupíme na dlouhý let zpátky do New Yorku.